

Yazı Başlığı: Dîn-i İslâm'da Hedef-i Münâkâşa Olan Mesâil'den: İrs ve Zekât II

Müellif: Mustafa Sabri Efendi

Dergi: Beyanülhak, Cilt 2, Sayı 51

Tarih: 1 Mart 1326

Gelelim ferîza-i zekatın öyle herkesin her kırkta bir maline müteallik olduğu zannolunmasın. Bunun birçok şerâiti vardır: Evvela bir Müslim kendinin ve iaşesiyle mükellef bulunduğu aile-yü akrabasının nafaka ve melbûsât ve süknâ ihtiyacını tesviye ettikten sonra fazla kalan malının (nâmî) tabir olunan kısmından, o da üzerinden bir sene mürur ettikten sonra i'tâ-yı zekata borçludur. Mesela bin lira kıymetinde irâdı bulunma bir zengin bu irâdından istifade-yi seneviyesi 60 lira farz olursa mezkur 60 lira bir sene nezdinde kaldıktan sonra bir buçuk lirasını fukaraya vermesi lazım gelir. Demek ki hâl-i atâlette bulunan emvâl-ü emlâk, ne kadar çok olsa yine mal-i zekat addolunmaz. Yalnız nükûd, kabiliyet-i fevka'l-adesi itibariyle her halde nâmî addolunur ki bunda da ashâb-ı nükûd tarîk-i ticarete sülûk etmeleri hususunda bir cebr-i zımnî vardır. Zekat bahsi daha çok uzundur. İlm-i fıkhîta (Kitâbu'z-Zekât) ünvanı altında büyücek bir mebhas teşkil eden şeâir-i İslami'yi birkaç mesele ile bitiremeyiz. Şurasını da söyleyelim ki bu zekata güvenerek fukaranın terk-i mesâi eylemesini din-i İslam katiyen tecviz etmez. Tahsil-i ulum ile meşgul olan veya Fî Sebîlillah mücâhede eden bazı sünûf-i mümtâzeden (seçkin sınıflardan) maadasının kedd-i yemîniyle taîş etmesi lazım ve hiçbir ferdin bir mazeret-i mücbire, bir mecburiyet-i hakikiye olmadıkça, mukavemetsiz bir ihtiyâc-ı acile maruz bulunmadıkça tes'eül (dilencilik) etmesi gayr-i caizdir.

Artık evvelki bahsimizde, veraset bahsine rücu edelim: İngilizlerin bu husustaki tefrik-i uhuvvet kanununa dair biraz îrâd-ı kelam etmiştik. Evet: Buna tefrik-i uhuvvet (kardeşleri ayırmak) kanunu denilmelidir. Hem öyle bir tefrik ki esbâb-ı makule-yi tercihten birine müstenit de değildir: Meselâ en âkili yahut en müstakimi aranılmıyor. Evvel tevellüt edene bakılıyor ki birinci ikramiye çıkar gibi bir tertîb-i tesadüfiye tabi olan şu hali, şu meziyyeti

elde etmek için en şâyân-ı takdir mesai-yi ehemmiyetten sakıttır. İşte Avrupanın müddeiyât-ı meârif perestânesine karşı bir darbe-i tenakuz: Şu halde evladın en büyüğü en sefihi tesadüf etmek ihtimaline binaen serveti inkisâma uğratmayan usûl-i verâset-i servetin tevhîd-i mecrâ ederek toptan ve kemâl-i sür'at ve sühuletle ziyânı mucip olabileceğine mukabil herkese birer hisse tevzî' eyleyen veraset-i İslamiye sayesinde servetin velev bir şu'be-i inkiâmından filizlenmesi, bir dest-i tedbirden tevessü' etmesi mümkün olur. Elverir ki kardeşlerden bir tanesi müdür-ü muktesit olsun halbuki bu ihtimal ile yani kardeşlerden ale'l-ıtlak birisinin âkil ve müdebbir olmasıyla ale't-ta'yîn birincisinin âkil olması arasında pek büyük bir fark vardır. Yani suret-i ûlâ ne kadar sehl-ü kesîr-ü'l-vukû' ise sûret-i sâniyede o kadar nadirdir. Sonra servetin zikr olunan tarîk ile bir şu'be-i inkisâmından canlanması yüzünden uhuvve-i sâireden istifade edebilirler. Çünkü veraset-i İslamiye kardeşlerin kimini memnun, kimini mahzun bırakarak onları birbirine gücendirmemiştir.

İngiltere kanun-i verasetinin servetten hissemend olamayan kardeşleri mesaiye teşvik ve icbar ederek uhuvve-i mezkûre beynine bir çok sanâyi' ve meârif ilkâ etmesi cihetiyle mucip fevaîd-ü muhassenât olacağı varid-i hâtır olmak ihtimali vardır. Lakin o halde bu kanunun en büyük kardeş hakkında adaveti nedir ki onun bütün ulum ve meâriften tecerrüdünü arzu ediyor? Hem de en büyük kardeş ki bütün servetin kendi yed-i idâresine teslim olunması cihetiyle uhuvve-yi sâireden ziyade şâyân-ı i'tinâ olmak lazım gelir. Demek isteriz ki fikr-i sâbik eğer doğru ise servetten büyük küçük bütün kardeşleri mahrum bırakalım da hepsi çalışsın iktisâb-ı meârif etsin, hiçbirisi cahil (tembel) kalmasın, hele ekberi ile erşedi mutlaka başka başka olmasın, işte mükemmel bir nümûne-yi ifrât-ü tefrit olan İngiltere kanûn-i verâsetini tercih ve tahsîne şitâb edenler acaba bu noktaları düşünmüyorlar mı? Bu adamlar İngiltere kanunu kadar muhâkeme-yi fikriye kanununa vakıf olsalardı onlarla münazara pek kolay olurdu. O vakit müdafaamızı birkaç cümleye kadar tenzil ve ihtisar edebilirdik. Başka bir şeye hacet kalmamak üzere derdik ki: Bu kanunun tezyîd-i servete bâdi olacağını söylüyorsunuz ki böyle olduğu farz ve teslim edilse bile bu kanun-i servet midir, kanûn-i veraset midir? Çünkü her şeyde saadet aranmak kanunu daha akdem-i vâcibü'r-riâyedir. Şu halde sorarız ki bir babanın öz evladından kimi babasının daha yakın evladı ve kimi biraz uzakça evladı olmak suretiyle birbirinden farklı olabilir mi? Elbette olamaz. Öyle ise herkese hak ve hissesini vermeli ve ilerisine karışmamalıdır ama erbâb-ı istihkaktan bazıları eline geçen serveti hüsn-i idâre edemeyecekmiş, orasını kendi düşünsün. Biz onu istihkaktan mahrum etmemekle vazifemizi îfâ ettik fazla olarak bir adamın bir faide-i meşrû'a ve mu'teddün bihâ olmadıkça malını itlâf ve isrâf etmesini büyük bir günah addeden

kavâid-i ahlâkiyemiz de gözünün önündedir.

Hülâsa-yı kelam veraset-i İslamiye (كُلُّ شَيْءٍ مِّنْهُ لِيُحْكَمَ مِنْهُ) (Ve âtî külle zî hakkın hakkehu) (her hak sahibine hakkını veriniz) esası üzerine müesses olduğu için bundan güzel bundan a'del bir tarîk-i veraset olamaz. Evet İslam'da kadınların hisse-yi irsîleri erkeğinkinden az olur ki onun de sebebi taddüd-i zevcât ve talâk kısımlarında mufassalan beyân-ü isbât edildiği üzere erkeklerin zaten rüchân-ı hilkate mazhar olmalarıdır. Bir de teşkil-i aile için bidâyeten ve nihâyeten icap eden mesârif alem-i İslam'da erkeklere ait olduğundan kadınlara o kadar kuvve-yi maliyenin lüzumu yoktur. Onlar kendi kendilerine yaşayıp bir erkeğin cenâh-ı refakati (merhamet kanatları) altında imrâr-ı hayat etmeleri için Şâri'-i Hakîmden bu da bir ihtâr zımındadır. Sonra ilm-i Fıkhın kitâbu'd-diyâtından anlaşılacağı veçhile ricâle, aile mesârifinden başkaca mesârif-i maliye de tahmil olunmuştur. Herhalde zükûr ve inâs farkı büyük kardeş, ortanca kardeş farkına benzemeyeceği gibi noksan-ı kısmet de bi'l-küllüye mahrumiyete benzemez. Bi'l-küllüye mahrumiyet tabirimiz mübalağaya haml olunmasın, bütün kardeşlerin malı, içlerinden birinin re'y-i hûduna (kendi görüşüne) bırakılarak sairlerinin tâbî ve mahkum bir halde bulunmaları (1) (كُلُّ شَيْءٍ مِّنْهُ لِيُحْكَمَ مِنْهُ) fehvâsı üzerine hırmân-ı küllîden de fenadır. Ne hacet dünyanın elbette ekseriyetini teşkil eden ortanca ve küçük kardeşler bu usul-i verasetin sekâmetini ez dil-ü cân (gönülden ve kalpten) tasdik eder. Uhuvve-yi kebîre ise muvakkâ bir zaman için yalnız hîn-i verasette bu usulün lehinde bulunabilirler ise de, sonradan hîn-i irâsta tebdil-i fikr ederler, *galiba bu bahsi fakire yazdırmaya sebep olan zât da hayatta olan zengin bir babanın büyük oğluydu.*

Mustafa Sabri

Hazırlayan: Bayezid Mete

Editör: Süleyman Arif Aslan

Dipnotlar:

(1): el-Ye'sü ihde'r-râhâteyn: Ümit kesmek iki rahattan birisidir: Birincisi arzu edilene, talep edilene ulaşmaktır. İkinci rahat ise ondan ümit kesmektir, zira ulaşmaya çalışmasına rağmen ulaşamayan ümidini kestiğinde meşakkati ve artık tereddütü, şüpheyi takip eden bir rahat ve tatmine kavuşur".

Şu anlama gelen bir deyimdir: Bir kimse birisinden ihtiyacının ve arzusunun görülmesi üzerine bekleyişe girer, bekledikçe de bu arzusu gerçekleşmez, artık bir yerden sonra bu bekleyiş ve ümidinin gerçekleşmemesi ona bir üzüntü ve yorgunluk olmaya başlamaktadır. Literal tercümesi: Ümit kesmek iki rahattan birisidir. "Bilesin ki rahat iki kısımdır: Birincisi arzu edilene, talep edilene ulaşmaktır. İkinci rahat ise ondan ümit kesmektir, zira ulaşmaya çalışmasına rağmen ulaşamayan ümidini kestiğinde meşakkati ve artık tereddütü, şüpheyi takip eden bir rahat ve tatmine kavuşur".